

แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ไฮน์ ยูเลา (Heinz Eulau) นักพฤติกรรมศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงได้กล่าวถึงพื้นฐานของพฤติกรรมมนุษย์ในหนังสือ *The Behavioral Persuasion in Politics* ว่า "รากฐานของวิทยาศาสตร์ คือ ทิวมนุษย์ ข้าพเจ้าไม่เชื่อว่าการกล่าวถึงการเมือง การปกครองของมนุษย์จะมีความหมายใด ๆ หากปราศจากการกล่าวถึงซึ่งความเชื่อ การกระทำและค่านิยมของมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้สร้างชาติ สร้างอาณาจักร สร้างสรรค์ประเพณี และสถาบันคิดค้นสัญลักษณ์และระเบียบข้อบังคับ กอสงคราม ปฏิวัติ และสร้างสันติภาพ วิทยาศาสตร์คือการศึกษาว่า ทำไมมนุษย์จึงสร้างการปกครองของมนุษย์ขึ้น มนุษย์ตัดสินใจเกี่ยวกับการเมืองและนโยบายสาธารณะกันอย่างไร และทำไมจึงตัดสินใจเช่นนั้น ดังนั้นการเมืองคือ สภาพและผลที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์"¹

คำกล่าวเบื้องต้นก่อให้เกิดอิทธิพลต่อการการศึกษารัฐศาสตร์และสะท้อนให้เห็นความสำคัญของมนุษย์ มนุษย์ไม่เพียงแต่ถูกกำหนดโดยสถาบันและสภาพแวดล้อมแค่มนุษย์ยังเป็นผู้กำหนดสถาบันและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองต่าง ๆ อีกด้วย จากความเข้าใจดังกล่าวนี้เอง การทำความเข้าใจองค์ประกอบของพฤติกรรมของมนุษย์จึงเป็นสิ่งสำคัญโดยเฉพาะการทำความเข้าใจเกี่ยวกับทัศนคติ ทั้งนี้เพราะทัศนคตินี้เอง อย่างน้อยที่สุดจะเป็นตัวการในการกำหนดแนวโน้มของพฤติกรรมอื่น ๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹Heinz Eulau, *The Behavioral Persuasion in Politics* (New York : Random House, 1963), p. 3 อ้างใน พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, รัฐศาสตร์ : พัฒนาการและแนวทางการศึกษา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีอนันต์, 2524), หน้า 23-24.

ทัศนคติทางการ เมือง

การที่มีมนุษย์ในสังคมถูกสภาวะแวดล้อมและสังคมการเมืองผ่านเข้ามากระทบ เขาได้เรียนรู้และก่อให้เกิดการรับรู้ต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ ซึ่งการรับรู้ดังกล่าวนี้เองเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดทัศนคติของบุคคลแต่ละคนในสังคมขึ้น จากความเข้าใจเป็นพื้นฐานดังกล่าว จึงเป็นความจำเป็นที่ต้องเข้าใจความหมายของทัศนคติ

การที่เราจะทำการศึกษาให้เกิดความเข้าใจเรื่องทัศนคติทางการ เมืองว่าเป็นอย่างไร สิ่งที่มีนัยสำคัญเป็นอย่างยิ่งคือการที่เราควรจะมาทำความเข้าใจกับความหมายของคำว่า "ทัศนคติ" เป็นเบื้องต้นแล้วจึงค่อยมาพิจารณาถึงความว่า "ทัศนคติทางการ เมือง" ล่าดับต่อไป

ความหมายของทัศนคติ

ทัศนคติ หรือ "Attitude" คำนี้เป็นคำที่มาจากภาษาลาตินว่า "Aptus" หมายความว่า โน้นเอียงและเหมาะสม ซึ่งนำมาใช้ในความหมายของคำว่า "Attitude" อันหมายถึงท่าทีที่แสดงออกของคนเราซึ่งบ่งถึงสภาพทางจิตใจ

ระยะต่อมา ความหมายของทัศนคติได้เปลี่ยนแปลงไป เกิดการถกเถียงกันมากในกลุ่มผู้ที่ทำการศึกษาเรื่องทัศนคติ ดังนั้นความหมายของทัศนคติจึงเป็นเรื่องของ นานาทัศนะตามความคิดความเชื่อของแต่ละบุคคล ผู้วิจัยเองจะขอนำเอาความหมาย บางความหมายของกลุ่มผู้ที่ได้ทำการศึกษาไว้ และผู้วิจัยมีความเห็นในแนวเดียวกันมา พิจารณา เพื่อที่จะนำไปสู่การสรุปความหมายของทัศนคติเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย ต่อไป

กอร์ดอน อัลพอร์ท (Gordon Allport)¹ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทัศนคติหมายถึงสภาวะของความพร้อมทางจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์และเป็นแรง

¹Gordon Allport, "Attitudes" in C. Murchinson (ed.), Handbook of Social Psychology (Warcester Nab : Clark University Press, 1935), p. 10.

ที่กำหนดทิศทางของปฏิกิริยาของบุคคลที่จะมีต่อบุคคล สิ่งของหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

แอล.แอล. เทอร์สโตน (L.L. Thurstone)¹ มีความเห็นว่า ทศนคติเป็นผลรวมทั้งหมดของมนุษย์ในเรื่องความรู้สึก อคติ ความนึกคิด ความกลัวต่อบางสิ่งบางอย่าง นอกจากนี้ยังเป็นการแสดงออกทางคำการพูดเป็นความคิดเห็น (opinion) และความคิดเห็นนี้เป็นสัญลักษณ์ของทศนคติ ดังนั้นหากจะวัดทศนคติก็สามารถทำได้โดยวัดความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ

ต่อมาเทอร์สโตน ได้พยายามแสดงความคิดเห็นของตนเกี่ยวกับทศนคติออกไปอีกว่า ทศนคติเป็นระดับของความมากน้อยในความรู้สึกที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด อาจจะเป็นอย่างอื่นก็ได้ เป็นต้นว่า บุคคล องค์การ ความคิด สิ่งของ ฯลฯ ซึ่งความรู้สึกเหล่านี้สามารถแยกแยะให้เห็นถึงความแตกต่างได้ว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย²

ดี แคทซ์ (D. Katz)³ อธิบายถึงทศนคติว่า คือความรู้สึกที่จะชอบหรือไม่ชอบ ความรู้ หรือความเชื่อถือ ซึ่งอธิบายถึงลักษณะตลอดจนความสัมพันธ์ของสิ่งหนึ่งที่มีต่อสิ่งอื่น ๆ

มิลตัน โรเกอช (Milton Rokeach)⁴ สรุปไว้ว่า ทศนคติ คือการผสมผสานหรือจักระเบียบของความเชื่อถือที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ผลรวมของความเชื่อนี้จะเป็นตัวกำหนดแนวโน้มของบุคคลในการที่จะมีปฏิกิริยาตอบสนอง

¹L.L. Thurstone, "Attitudes Can Be Measured," American Journal of Sociology, 33 (1958), p. 531.

²L.L. Thurstone, "Comment" American Journal of Sociology 52 (1946), p. 39.

³D. Katz, "The Functional Approach to the Study of Attitudes," Public Quarterly 24 (1960), p. 343.

⁴Milton Rokeach, Beliefs, Attitudes and Values (San Francisco: Jossey - Bass Inc. Publisher, 1970), p. 112.

ในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ

เบอร์นาร์ค เฮนเนสซี (Bernard Hennessy)¹ ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า ทัศนคติหมายถึง ความโน้มเอียง (Orientation) ที่ค่อนข้างถาวรของบุคคลที่มีต่อวัตถุรวมทั้งความคิดอื่น ที่ทำให้คนมีขอบเขตความคิดในการที่จะเข้าใจโลกได้พอสมควร

วิลเลียม ดี ฮาลเซย์ และคณะ (William D. Halsey and others)² มีความเห็นว่าทัศนคติเป็นการแสดงออกให้รู้ล่วงหน้าว่า ปฏิกริยานั้นเป็นไปในเชิงบวกหรือเชิงลบ ชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ไม่ว่าจะมากหรือน้อยต่อสิ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับตัวบุคคลนั้นในทางจิตวิทยา ซึ่งเรียกว่า วัตถุทางจิต (psychological object) เช่น สัญลักษณ์ วลี คำถาม บุคคล สถาบัน หรือความคิดต่าง ๆ

มาร์วิน อี. ชอว์ และ ไอ.เอ็ม. ไรท์ (Marvin E. Shaw and I.M. Wright)³ ได้ให้ความหมายของทัศนคติไว้ว่า หมายถึง ลักษณะความรู้สึทางจิตใจของบุคคลอันเนื่องมาจากการเรียนรู้ ตลอดจนประสบการณ์ซึ่งกระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรมไปในทิศทางใดทางหนึ่งในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือจินตนาการต่าง ๆ ที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้อง

สำหรับความคิดเห็นของผู้ศึกษาทัศนคติหมายถึง ความโน้มเอียงของบุคคลที่มีต่อวัตถุและความคิดอื่น ๆ รวมทั้งเป็นลักษณะของความรู้สึทางจิตใจของบุคคลอันเนื่องมาจากการเรียนรู้ ตลอดจนประสบการณ์ ซึ่งกระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรมไปใน

¹Barnard Hennessy, "A Headnote on The Existence and Study of Political Attitudes" Political and Public Opinion, pp. 27 - 48.

²William D. Halsey and others, "Attitude and Attitude Measurement" Collier's Encyclopedia 3 (1965), p. 240.

³Marvin E. Shaw and I.M. Wright, Scale for the Measurement of Attitudes (New York : McGraw-Hill, 1976), p. 3.

ทิศทางใดทิศทางหนึ่งในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือจินตนาการต่าง ๆ ที่บุคคลเข้าไป
เกี่ยวข้อง

เมื่อเราทำความเข้าใจกับความหมายของคำว่า "ทัศนคติ" แล้ว ต่อมาเรา
ควรจะทำความเข้าใจคำว่า "การเมือง" ควบคู่กันไป ทั้งนี้เพื่อแสวงหาข้อตกลงร่วมกัน
เพื่อความกระชับรัดกุมในการศึกษา สำหรับคำว่าการเมืองนั้นได้นักวิชาการทางรัฐศาสตร์
ได้ให้ความหมายไว้หลายความหมาย ซึ่งมีทั้งที่คล้ายคลึงกันและที่แตกต่างกันไป ส่วน
นักวิชาการไทยบางท่านนั้นนักรัฐศาสตร์ไทยท่านหนึ่งได้ให้ความหมายไว้อย่างน่าสนใจ
โดยให้ความหมายว่า "การเมือง" หมายถึงการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมซึ่งอาจ
มีผลประโยชน์ร่วมกัน หรืออาจขัดแย้งกันหรือมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ไม่สงวนใจกัน
ทำการต่อสู้กันเพื่อสรรหามุบุคคลเข้าไปทำหน้าที่ปกครองแทนพวกเขา และหรือเพื่อให้ได้
มาซึ่งอำนาจที่จะมีนาคาลให้พวกเขาสามารถตัดสินใจในเรื่องผลประโยชน์ของส่วนรวม
ได้โดยชอบธรรม¹ ซึ่งความหมายดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า มีความชัดเจนดีและจะขอนำ
มาเป็นแนวทางของผู้วิจัยในการทำวิจัยครั้งนี้

เมื่อได้ความหมายของคำว่า ทัศนคติและการเมืองแล้ว นำทั้งสองคำมารวมกัน
ก็จะได้ว่า "ทัศนคติทางการเมือง" ซึ่งก็จะมี ความหมายที่มีส่วนคล้ายคลึงกับความหมาย
เดิมของแต่ละคำ แต่อย่างไรก็ตามก็มีความหมายที่แตกต่างออกไปหลายความหมาย จน
ไม่สามารถหาข้อยุติได้ง่าย ๆ ได้มีนักวิชาการหลายท่านทั้งของไทยและต่างประเทศได้
ให้ความหมายไว้ ซึ่งผู้วิจัยจะขอนำมากล่าวไว้ ณ ที่นี้ แล้วจะนำมาสรุปเป็นของผู้วิจัย
อีกครั้ง ดังนี้

ลิกhit ชีร์เวคิน² ได้มีความเห็นว่า ทัศนคติทางการเมือง คือระคับการวัด
ความรู้สึกต่อสิ่งพบเห็นและมีทางสัมพันธ์กับทางสังคม

¹ กระทบ หองธรรมชาติ, "การเมืองคืออะไร," วารสารสังคมศาสตร์
(กรกฎาคม, 2515), 122.

² Likhit Dhiravegin, Political Attitudes of Bureaucratic
Elite and Modernization in Thailand (Bangkok : Thai Watana Panich,
1974), P. 4

เบอร์นาร์ค เฮนเนสซี¹ (Barnard Henessy) ได้ให้ความหมายของทัศนคติทางการเมืองว่าเป็นความโน้มเอียงค่อนข้างถาวรของบุคคลซึ่งมีวัตถุประสงค์ทางการเมือง รวมทั้งความคิดอื่น ๆ ในทางการเมืองที่ทำให้บุคคลนั้น มีความคิดที่จะเข้าใจโลกสังคมการเมืองได้อย่างที่พอสมควร

สุจิต บุญบงการ² ได้สรุปความหมายของทัศนคติทางการเมืองไว้ว่าเป็นแบบแผนของทัศนคติและความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อการเมือง เป็นสิ่งกำหนดพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล วัฒนธรรมทางการเมือง ตลอดจนความรู้ทางการเมือง ความรู้สึกเกี่ยวกับสถาบันทางการเมือง รวมทั้งความรู้สึกพึงพอใจในสถาบันหรือระบบการเมือง

ชัยอนันต์ สมุทวณิช³ ก็ได้อธิบายถึงความหมายของทัศนคติทางการเมืองว่าเป็นทัศนคติและความคิดเห็นทางการเมืองที่มีต่อระบบการเมืองและส่วนต่าง ๆ ของระบบการเมือง ตลอดจนทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทของตนเองที่มีในระบบการเมือง

สำหรับผู้วิจัยมีความเห็นเช่นเดียวกันว่า ทัศนคติทางการเมืองหมายถึง ความโน้มเอียงค่อนข้างถาวรของบุคคลที่มีต่อวัตถุประสงค์ รวมไปถึงความคิดอื่น ๆ และเป็นลักษณะของความรู้สึกทางจิตใจของบุคคลอื่นเนื่องมาจากการเรียนรู้ ตลอดจนประสบการณ์ซึ่งกระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรมไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือจินตนาการต่าง ๆ ที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับ ซึ่งวัตถุประสงค์ ความคิด และสิ่งเร้าต่าง ๆ นั้นก็คือ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเมือง ระบบการเมือง รวมไปถึงการวางตนและการแสดงออกที่เกี่ยวข้องกับการเมือง

¹ Bernard Henessy, "A Headnote on Existance and Study of Political Attitude," Political and Public Opinion, pp. 27-48

² สุจิต บุญบงการ, วรรณไวทยาการ : รัฐศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2524), หน้า 6-7.

⁴ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, อุคมการพทางการเมือง (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, 2517), หน้า 55-63.

การมีส่วนร่วมทางการเมือง (political participation)

การมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นกิจกรรมที่สำคัญประการหนึ่งของกระบวนการทางการเมือง และมีความจำเป็นสำหรับการเมืองเกือบทุกระบบ ทั้งนี้เพราะรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเฉพาะการเสนอความต้องการ (demand) และการสนับสนุน (support) เป็นสิ่งที่แสดงออกซึ่งการดำรงอยู่ของระบบการเมือง ถ้าระบบการเมืองใดปราศจากสิ่งดังกล่าวนี้แล้ว ระบบการเมืองก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของพลเมืองในประเทศประชาธิปไตยนั้น สิทธิและเสรีภาพแห่งการปกครองของตนเองจะต้องควบคู่ไปกับหน้าที่และความรับผิดชอบของพลเมือง พลเมืองมีพันธะกรณีต้องช่วยเหลือรัฐบาลในการเสียภาษีอากร หน้าที่ของพลเมืองที่ต้องเชื่อฟังกฎหมายระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ และประการสำคัญที่สุดอันหนึ่ง คือการใช้ดุลพินิจอย่างชาญฉลาดในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ในการตัดสินใจว่าจะลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้แก่ผู้ใด และพลเมืองมีหน้าที่ที่จะต้องคอยสลับสับเปลี่ยนข่าวสารต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการทำนุบำรุง ส่งเสริมท้องที่ของตน และประเทศชาติในยามสงบ ต้องบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ในการเข้าปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ เกี่ยวกับท้องถิ่นและประเทศชาติ¹

ในส่วนที่จะกล่าวต่อไปนี้จะเน้นถึงความหมาย ขอบเขต รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ตลอดจนปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองและประโยชน์ของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

ศูนย์วิทยพัทยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ชัยวัฒน์ วัชรจร, "ความเข้าใจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีประชาชนอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 72.

ความหมายของการ เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นมีความหมายหลายประการด้วยกัน ซึ่งโดยทั่ว ๆ ไปแล้วจะหมายถึงกิจกรรมของประชาชนในทุกระดับของกระบวนการทางการเมือง ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้มีหลายประการไม่ได้หมายถึงแต่การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่านั้น จึงจะถือว่าเป็นการเข้าร่วมทางการเมือง เพราะกิจกรรมที่ถือว่าเป็นการเข้าร่วมทางการเมืองนั้น สามารถมีได้หลายลักษณะ อาทิเช่น การอ่านหนังสือพิมพ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับการเมือง คือ มีความสนใจที่จะรับทราบความเป็นไปทางการเมือง การเข้าฟังอภิปรายต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเมือง การให้ความช่วยเหลือทั้งในด้านการเงินและทุนทรัพย์แก่พรรคการเมืองที่ตนสนับสนุน การชุมนุมเรียกร้องสิทธิบางอย่าง หรือที่เห็นได้ชัดคือ การสมัครรับเลือกตั้งเพื่อดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เพื่อสนับสนุนความหมายดังกล่าวข้างต้นจึงขอยกตัวอย่าง ซึ่งนักทฤษฎีหลายท่านกำหนดไว้ดังนี้

อาเซอร์ คัมบลิว โบรเมจ (Arthur W. Bromage) ได้จำแนกลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองการปกครองไว้ 3 ประการใหญ่ ๆ คือ¹

1. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (voting)
2. การใช้วิธีบังคับ หรือชักจูงอย่างไม่เป็นทางการ (informal method of pressure and persuasion)
3. การดำเนินการอย่างเป็นทางการ (formal actions)

¹Arthur W. Bromage, Introduction to Municipal Government and Administration (New York : Appleton-Century Crofts Inc., 1950), p. 252. อ้างใน ประสิทธิ์ พรหมพิสุทธิ, "การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองแบบสุชาภิบาล : ศึกษาจากกรณีสุชาภิบาลพุทธโฆสง จังหวัดบุรีรัมย์" (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2513), หน้า 10.

1. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

เป็นที่ทราบกันโดยทั่ว ๆ ไปว่า การปกครองในระบบประชาธิปไตยนั้น จำแนกออกเป็น 2 แบบคือ การปกครองซึ่งราษฎรใช้อำนาจอธิปไตยโดยตรง และการปกครองซึ่งราษฎรใช้อำนาจอธิปไตยโดยทางผู้แทน ในกรณีราษฎรใช้อำนาจอธิปไตยโดยตรงนั้น ราษฎรมีสิทธิออกเสียงทั้งหมดจะเข้าร่วมชุมนุมเพื่อร่างกฎหมายหรือวินิจฉัยปัญหาส่วนรวมต่าง ๆ เช่น "การประชุมชาวเมือง" (town meeting) ในนิวอิงแลนด์เท่านั้น แต่อย่างไรก็ตาม การเลือกตั้งดังกล่าวจะต้องกระทำโดยทั่วถึงในบรรดาสมาชิกของชุมชนนั้น โดยอิสระเสรี ปราศจากหลอกลวง ชูเชื้อ มังคัมและให้สิทธิแก่ประชาชนทุกคน ในการออกเสียงเลือกตั้ง โดยไม่จำกัดคุณสมบัติโดยไม่จำเป็น¹ โดยเฉพาะชุมชนขนาดเล็ก เช่น นครเอเซนส์ในสมัยโบราณเท่านั้น เชื่อกันว่า "จำนวนราษฎรที่มาประชุมไม่ควรจะมีขนาดเกินกว่าที่จะได้ยินเสียงปราศรัย"² ในกรณีที่มีชุมชนหรือชาติใหญ่ประกอบด้วยพลเมืองจำนวนมาก จำเป็นต้องใช้ระบอบประชาธิปไตยโดยทางอ้อม คือ ระบบการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรไปทำหน้าที่แทนปวงชนทั้งหมด

การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนี้ เป็นการแสดงออกซึ่งเจตนาของประชาชนต่อวิธีกำหนดนโยบายในการปกครองประเทศ การแสดงเจตจำนงดังกล่าวนี้จึงมีความหมายจริง ๆ หรือมีผลดีตามระบอบประชาธิปไตยหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความสนใจของประชาชนอย่างจริงจัง และการมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใดด้วย หากประชาชนสำนึกถึงคุณค่าของความรวมมือมาก ย่อมจะช่วยให้ประชาชนสามารถควบคุมพฤติกรรมของผู้แทนได้มาก

¹Russel W. Madox and Robert F. Fuguay, State and Local Government. (Princeton New Jersey : D. Van Nostrand Company Inc., 1962), p. 236. และอ้างใน ประสิทธิ์ พรหมพิสุทธิ์, เรื่องเดียวกัน.

²Carkgib Clymer Rodee, Totton James Anderson and Carl Quimby Christol, Introduction Political Science. (New York : McGraw-Hill Book Company, Inc., 1957), p. 109.

2. การใช้วิธีบังคับ หรือชักจูง อย่างไม่เป็นทางการ

ภายหลังที่ประชาชนได้ใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตนในสภาแล้ว มิได้หมายความว่าประชาชนมีหน้าที่แค่เพียงเท่านั้น ประชาชนควรจะไต่คืบติดตามการปฏิบัติงานในหน้าที่ของผู้แทนราษฎรว่า เขาได้ทำอะไรให้กับประชาชนและประเทศชาติโดยส่วนรวมบ้าง การติดตามนี้สามารถกระทำได้หลายวิธี เป็นต้นว่า คอยติดตามทางสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ นอกจากนี้อาจทำการพบปะพูดคุย และแสดงความคิดเห็นกับผู้แทนโดยตรง หรือทางจดหมาย โทรศัพท์ โทรเลข แล้วแต่กรณี เมื่อมีเหตุการณ์อันจำเป็น เช่น ผู้แทนบางคนไม่มีความสามารถ หรือปฏิบัติตนไม่ถูกต้องเหมาะสม ประชาชนอาจแสดงเจตจำนงคือ การรวมกลุ่มกันเดินขบวนหรือก่อกองจรดเพื่อหาทางเปลี่ยนแปลงเจตจำนงที่แสดงไว้เดิม โดยเหตุนี้จึงทำให้ผู้ชนะการเลือกตั้งจำต้องคอยติดตามรับฟังความเคลื่อนไหว และความคิดเห็นของประชาชน และจำต้องพยายามหาทางให้ทราบมติมหาชนอยู่ตลอดเวลา เพื่อผ่อนคลายความรู้สึกของประชาชนให้ใจหรือมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยสันติ วิธีที่จะช่วยผ่อนคลายความรู้สึกที่ดีคือ การรวมกลุ่มในทางการเมืองที่เรียกว่า การรวมกลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งอาจมีวัตถุประสงค์เพื่อเสาะแสวงหาและเพิ่มพูนผลประโยชน์ของสมาชิกในกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง โดยถือเอากลุ่มเป็นศูนย์กลางในการรับฟังและถ่ายทอดความคิดเห็นของประชาชนโดยอาจรวมกันเป็นพรรคการเมืองก็ได้ ซึ่งความแบบแผนของการศึกษาพฤติกรรม การเลือกตั้งยอมรับว่า พรรคการเมืองหรือกลุ่มผลประโยชน์ ย่อมสามารถมีอิทธิพลหรือวิธีการบีบบังคับ หรือชักจูง อย่างไม่เป็นทางการแบบหนึ่ง ที่ดีกว่าการปล่อยให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นหรือมีการกระทำแบบกระจัดกระจาย

3. การดำเนินการอย่างเป็นทางการ

ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการใช้สิทธิที่ได้รับตามรัฐธรรมนูญ เช่น การริเริ่มกฎหมาย (initiative) การแสดงประชามติ (referendum) และการเพิกถอนให้ออกจากตำแหน่ง (recall) วิธีเหล่านี้เป็นการแสดงออกซึ่งการใช้อำนาจอธิปไตยของประชาชน หากจะมีส่วนร่วมทางการเมืองเฉพาะในการเลือกตั้ง

เท่านั้นไม่ แต่ยังมีส่วนร่วมโดยการใช้อำนาจทางการเมืองโดยตรงด้วย¹

โดยสรุป พฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนในสังคมใด ๆ ตามวิธีการต่าง ๆ ดังที่ได้พิจารณามาแล้วนี้ ไม่ว่าจะเป็นการออกเสียงเลือกตั้ง การบีบบังคับหรือชักจูงอย่างไม่เป็นทางการ หรือการดำเนินการอย่างเป็นทางการโดยการริเริ่มเสนอกฎหมายก็ดี การแสดงประชามติก็ดี หรือการเพิกถอนบุคคลออกจากตำแหน่งก็ดี หากจะเป็นพฤติกรรมที่มีวัตถุประสงค์ใกล้เคียงกับอุดมการณ์ของประชาธิปไตยแล้ว ผู้เข้ามีส่วนร่วมในพฤติกรรมเหล่านั้นจะต้องมีความสนใจ ความเข้าใจถึงคุณค่าของการมีส่วนร่วมนั้น ๆ ตลอดจนมีทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิด มีคุณสมบัติของพลเมืองที่ดีของสังคมประชาธิปไตยอยู่พอสมควร²

ไมรอน ไวน์เนอร์ (Myron Weiner) ได้สำรวจและรวบรวมการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่นักรัฐศาสตร์ต่าง ๆ ได้ให้ไว้เป็น 10 ความหมาย ดังนี้³

1. การกระทำที่สนับสนุน หรือเรียกร้องต่อคณะผู้ปกครองประเทศ
2. ความพยายามที่สำเร็จผลในการใช้อิทธิพล (influence) ต่อการปฏิบัติการของรัฐบาล หรือในการเลือกผู้นำในวงการรัฐบาล
3. การกระทำที่ถูกต้องตามกฎหมาย และได้รับการรับรองว่าถูกต้อง (legitimate)

¹ คณะอาจารย์ผู้ทำการวิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, รายงานผลการวิจัยเรื่อง ลักษณะบางประการของสถาบันสังคมไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย (นครหลวงฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2515), หน้า 33-36.

² ปฐม มณีโรจน์, "การควบคุมของประชาชนในการปกครองระดับท้องถิ่น,"วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ 7 (ตุลาคม 2510), หน้า 607.

³ Myron Weiner, Crisis and Sequences in Political Development (New Jersey : Princeton University Press, 1971), pp. 161-163. และโปรคตุ วิสุทธิ์ โพนินแทน, "ความคิดเกี่ยวกับการให้ความรู้ทางการเมืองเพื่อการมีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพในประเทศไทย," รัฐศาสตร์สาร 3 (สิงหาคม 2519), หน้า 34-35.

4. การกระทำที่มีตัวแทน (representation)
5. ความลวงจากการเข้าไปยุ่งเกี่ยว (alienation) เพราะเกิดความรู้สึกว่า แม้จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับทำให้เกิดผลอะไรขึ้น
6. ความกระตือรือร้น (active) ที่จะเข้าไปเกี่ยวข้อง หรือเป็นพวกที่กระตือรือร้น (activists) ที่จะทำ
7. การกระทำที่ "ต่อเนื่องผลักดัน" (persistence continuum) ที่อาจเป็นการจัดการอย่างเป็นสถาบัน (institutionalised) หรือเป็นพวกที่ทำ การกระทำที่ปะทุขึ้นทันทีทันใด เช่น การก่อการจลาจล
8. การกระทำที่มุ่งต่อการเลือกผู้นำทางการเมือง มุ่งที่จะมีอิทธิพลต่อนโยบายสาธารณะ (public policies) หรือเป็นความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อการปฏิบัติการทางราชการ (bureaucratic actions)
9. การกระทำที่เป็นกิจกรรมอันมีผลกระทบท่อการเมืองระดับชาติ (national politics) เท่านั้น
10. การกระทำที่เป็น "การกระทำทางการเมือง" (a political act) และ Myron Weiner ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง "การปฏิบัติการโดยสมัครใจใด ๆ (any voluntary actions) ที่ไม่ว่าจะเป็นผลสำเร็จหรือไม่ มีการจัดองค์การหรือไม่มี เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่อง และจะใช้วิธีการที่ถูกต้องยอมรับ (ตามกฎหมาย) หรือไม่ก็ตาม โดยมุ่งประสงค์ที่จะไปมีอิทธิพล (influence) ต่อการเลือก (choice) นโยบายสาธารณะ (public policies) การบริหารนโยบายสาธารณะและการเลือกผู้นำทางการเมือง ไม่ว่าจะ เป็นระดับไหนของรัฐบาล (คือไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ)¹

จากความหมายข้างต้น weiner ได้เห็นว่า การกระทำที่จะเรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วมในทางการเมืองนั้น จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสามอย่าง จะขาดเสียอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ได้ นั่นคือ ต้องเป็นการกระทำ หรือการปฏิบัติการ (action) การเป็นไปอย่างสมัครใจ (voluntary) และมีการเลือก (choice)

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 164.

คำจำกัดความนี้ จะจำกัดเฉพาะการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบเสรี ประชาธิปไตย เพราะองค์ประกอบสองประการหลัง คือความสมัครใจ และการเลือกนั้น ในการปกครองแบบรวมอำนาจ (totalitarianism) มีอยู่ไม่สมบูรณ์ คือ มีประปราย หรือไม่มีเลย¹

สำหรับ ฮันติงตัน (Huntington) และโดมิงเกซ (Dominguez) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง "กิจกรรมหรือการกระทำของ ประชาชน ที่ต้องการมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดยที่การกระทำหรือความ พยายามนั้นเป็นไปได้ทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ใช้กำลังหรือไม่ใช้กำลัง สำเร็จหรือล้มเหลว ทั้งที่สมัครใจและไม่สมัครใจ รวมถึง การเลือกตั้ง การร่วมใน การรณรงค์หาเสียง การรวมตัวเพื่อโน้มน้าวหรือกดดันรัฐบาล การประท้วง และ การใช้กำลังรุนแรง"²

ในผลงานอีกชิ้นหนึ่งของ ฮันติงตัน ซึ่งเสนอร่วมกับ โจน เอ็ม เนลสัน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศกำลังพัฒนา ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่น่าสนใจไว้ดังนี้

¹วิสุทธิ โปธิแทน, "ความคิดเกี่ยวกับการให้ความรู้ทางการเมืองเพื่อการมีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพในประเทศไทย," หน้า 36.

²Samuel P. Huntington and George I. Dominguez, "Political Development," in Macropolitical Theory The Handbook of Political Science Volume 3, eds. Fred Greenstein and Nelson Polsby Reading, Mass : Addison-Wesby, 1975), p. 33 อ้างในสุจิต บุญบงการ, "การมีส่วนร่วมทางการเมืองกับเสถียรภาพทางการเมืองของไทย" การพัฒนาประเทศ จรุง สุภาพ, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 42

การมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นกิจกรรมของประชาชนแต่ละคนที่มีความมุ่งหมายเพื่อจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล โดยอันตึงตันไค้พิจารณาถึงแง่มุมที่สำคัญของนิยามนี้ในการกำหนดขอบเขตความหมายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง นั้นหมายถึงเฉพาะการกระทำ ไม่รวมถึงทัศนคติ เป็นการกระทำของผู้มีส่วนร่วมที่เป็นพลเมืองธรรมดา ไม่ใช่ชนักการเมืองอาชีพ (political professional) เช่น ผู้สมัคร เข้ารับการเลือกตั้ง เจ้าหน้าที่ของพรรคการเมือง กิจกรรมทางการเมืองของผู้มีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นประชาชนธรรมดา นั้นจะมีลักษณะเป็นช่วง ๆ ไม่ต่อเนื่อง (intermittent) เป็นกิจกรรมที่ไม่เต็มเวลา (part-time) และเป็นบทบาทรองจากบทบาทอื่น ๆ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองยังหมายความเฉพาะการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ซึ่งเป็นผู้ที่มีความชอบธรรมในการตัดสินใจแบบสรรคุณค่าที่มีอยู่จำกัดในสังคม ไม่รวมถึงการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อคัดค้านหรือมีอิทธิพลต่อกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล และไม่ว่ากิจกรรมหรือการกระทำนั้นจะสำเร็จผลหรือไม่ ก็ถือเป็นการมีส่วนร่วมทางการเมือง ลักษณะของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอาจเป็นไปด้วยความสำนึกของตนเอง หรือถูกชักจูงระดมพลังให้เข้าร่วมก็ได้

นอกจากนี้ ยังมีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึงบุคคลที่สนใจการเมือง มีความเข้าใจการเมือง เชื่อว่าตนเองมีประสิทธิภาพทางการเมือง มีความศรัทธาในกระบวนการทางการเมือง และตัวนักการเมืองและคิดว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นหน้าที่ของตน เป็นคนที่มีความสามารถในการเข้าสังคม และเป็นคนที่หวังในชีวิต¹

ดังนั้น ก่อนที่จะไค้ทำการวิจัยในเรื่องนี้ต่อไป จึงขอกำหนดความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่จะนำมาใช้ในการวิจัย โดยผู้วิจัยเห็นด้วยกับความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ อาเซอร์ คัมบลิว โบรมเจ ให้ความหมายไว้อย่างกระชับรัดกุมก็แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองมิใช่มีแค่การลงคะแนนเสียง

¹พรศักดิ์ สินสวัสดิ์, จิตวิทยาทางการเมือง (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518), หน้า 117.

เลือกตั้ง (voting) เท่านั้น แต่รวมไปถึงกิจกรรมทางการเมืองโดยวิธีบังคับหรือชักจูงอย่างไม่เป็นทางการ (informal method of pressure and persuasion) และรวมไปถึงการดำเนินการอย่างเป็นทางการ (formal actions) ดังรายละเอียดปลีกย่อยที่กล่าวแล้ว

ขอบเขตของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ขอบเขตของการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีลักษณะที่กว้างมากซึ่งครอบคลุมกิจกรรมประเภทต่าง ๆ ดังนี้ คือ การรับฟังข่าวสารทางการเมือง การสนทนาทางการเมือง การชักจูงผู้อื่นให้ไปออกเสียงเลือกตั้ง การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การช่วยเหลือเสียงให้กับผู้สมัครหรือพรรคการเมืองที่ตนเองสังกัดอยู่ การแสดงความคิดเห็น การสมัครเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มประโยชน์ หรือพรรคการเมือง การจัดตั้งกลุ่มผลประโยชน์ หรือพรรคการเมืองเพื่อส่งสมาชิกเข้ารับการเลือกตั้ง เพื่อเข้าไปทำหน้าที่ปกครองและบริหารประเทศโดยตรง การให้ความช่วยเหลือทางการเงินหรือค้ำอื่น ๆ แก่พรรคการเมือง เป็นต้น

ดังนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ¹

1. การมีส่วนร่วมโดยตรง เป็นลักษณะที่ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการปกครองตนเองโดยตรง เช่น บริหารงาน กำหนดนโยบายและตัดสินใจในการดำเนินงานด้วยตนเอง
2. การมีส่วนร่วมโดยทางอ้อม เป็นลักษณะที่ประชาชนเข้ามีส่วนร่วม แต่มิได้เป็นผู้ดำเนินการปกครองตนเองโดยตรง โดยการเลือกตั้งตัวแทนของประชาชนเข้าไปทำหน้าที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกตั้งโดยเสรี แต่กำหนดกลไกเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้ามาควบคุมติดตามความเคลื่อนไหวของฝ่ายผู้ปกครอง เพื่อให้การปกครองเป็นไปตามความต้องการของประชาชน

---

¹ James David Barber, Citizen Politics (Chicago : Markham Publishing Company, 1972), p. 3.

รูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นหลักการอย่างหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งถือว่าจะกระทำได้อย่างเต็มที่ และกว้างขวางต่างกับการปกครองแบบเผด็จการที่ประชาชนมิได้มีส่วนร่วมทางการเมืองเลย¹

การมีส่วนร่วมทางการเมืองหากจะกล่าวไปแล้วนั้นมิใช่วิวัฒนาการมาช้านานนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

สำหรับในอดีต การมีส่วนร่วมทางการเมืองมีดังนี้ คือ²

1. การมีส่วนร่วมแบบกรีก (The Greek System) วัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้ต้องการให้ประชาชนซึ่งเป็นพลเมืองของประเทศ (citizen) ได้มีส่วนร่วมในทางการเมืองโดยตรง ซึ่งกำหนดให้ประชาชนทั้งนครรัฐประชุมรวมเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น ความต้องการและกำหนด "นโยบาย" รวมทั้งกำหนดตัวผู้ปกครองด้วย

2. การมีส่วนร่วมแบบโรมัน (Roman System) การมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้ได้กำหนดให้มีสภาขึ้นแทนการประชุมประชาชนทั้งหมด ส่วนอำนาจหน้าที่ของสภานั้นครอบคลุมเสมือนการปกครองโดยประชาชนโดยตรง

3. การมีส่วนร่วมแบบศักดินา (Feudal System) เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างเจ้านาย (lord) กับไพร่ (vassal) ที่แต่ละฝ่ายมีหน้าที่ต่อกัน เจ้านาย (lord) มีหน้าที่ให้ความคุ้มครองและปกครองแก่ไพร่ (vassal) ส่วนไพร่มีหน้าที่บริการค่านต่าง ๆ และมีสิทธิได้รับการคุ้มครอง ประชาชนทั่วไปมีสิทธิเช่นนี้เหมือนกัน จึงถือได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมแบบปราศจากความเสมอภาค

4. การมีส่วนร่วมแบบสวิส (Swiss System) มีลักษณะสำคัญ คือ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรงเช่นเดียวกับระบบกรีก

¹จรูญ สุภาพ, หลักรัฐศาสตร์, (พระนคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514) หน้า 331.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 331-334.

5. การมีส่วนร่วมแบบนิวอิงแลนด์ (New England System) มีการให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมโดยตรง เช่นเดียวกับระบบสวิส สำหรับประเทศแรกที่ยพยายามปฏิรูปการปกครองให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองแบบนี้คือ ประเทศอังกฤษ เมื่อปี ค.ศ. 1215 ได้มีการตกลงต่อรองกันระหว่างฝ่ายกษัตริย์กับประชาชน เพื่อให้ฝ่ายกษัตริย์ทรงยินยอมให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในกิจการบ้านเมืองจนเกิดเอกสารสิทธิแมกนา คาร์ตา (Magna-Carta) ขึ้น ซึ่งเป็นเอกสารที่ยินยอมให้ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมในรัฐบาล ต่อมา โอลิเวอร์ ครอมเวลล์ (Oliver Cromwell) ได้ดำเนินการใช้กำลังเพื่อประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในประเทศได้มีบทบาททางการเมือง จนทำให้เกิดหลักการที่ว่าประชาชนทุกคนมีสิทธิในการออกเสียงและประชาชนทุกคนควรมีสิทธิมีตัวแทนในสภานิติบัญญัติและเมื่อเกิดเหตุการณ์ปฏิวัติในฝรั่งเศส ปี ค.ศ. 1789 สิทธิของการเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนจึงขยายออกไป จนทำให้เกิดหลักเสรีภาพ ความเสมอภาคและการนำเอาเจตนารมณ์ของปวงชนมาใช้ให้ถูกต้องเหมาะสม นอกจากนั้นในสหรัฐอเมริกาได้มีการกระตุ้นให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการปกครองตนเองตั้งแต่สมัยที่ แซมมวล อัดัมส์ (Samuel Adams) ร่วมกับประชาชนเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเองจากอังกฤษ และโทมัส เพน (Thomas Paine) ได้มีส่วนช่วยให้ประชาชนระลึกและสำนึกถึงความสำคัญในการที่จะเข้าไปดำเนินการปกครองตนเองโดยเริ่มจากระดับท้องถิ่น ขยายไปจนถึงระดับชาติ

ในปัจจุบัน แบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองนี้ คือ¹

1. การแสดงประชามติ (referendum) มีการให้ประชาชนเข้าร่วมในการพิจารณา และตัดสินใจที่จะรับหรือไม่รับกฎหมายซึ่งจะออกมามีผลบังคับให้แก่คนที่ผ่านการพิจารณาของสภาในขั้นต้นมาแล้ว ประชามตินี้อาจจะมีทั้งแบบบังคับให้ประชาชนต้องแสดงประชามติและไม่บังคับให้ต้องแสดงประชามติก็ได้ขึ้นอยู่กับว่าจะมีความจำเป็นหรือไม่มากนักน้อยเพียงใด

¹เกษม อุทยานิน, รัฐศาสตร์ (พระนคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2516), หน้า 120-121.

2. การริเริ่มให้เสนอกฎหมาย (initiative) เกิดขึ้นในสวิสเป็นเวลานานแล้ว กังทอง (Canton) ของสวิสจะตรากฎหมายโดยผ่านแลนส์จีเมนต์ (Lands gemeinde) ได้แก่ การชุมนุมของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เหมือนกับวิธีการแบบประชุมชาวเมือง (town meeting) ในสหรัฐอเมริกา แต่เป็นการเสนอกฎหมายรูปการจะเป็นการทำคำร้องและลงมติในบัตรเลือกตั้ง จุดประสงค์ของการริเริ่มให้เสนอกฎหมาย (initiative) นี้ ก็เพื่อให้ประชาชนได้ผ่านกฎหมายบางอย่างโดยไม่ต้องฟังความคิดเห็นของสภา

3. การเลือกออก (recall) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีอำนาจในการปลดเจ้าหน้าที่ของฝ่ายบริหารหรือรัฐบาลได้ เมื่อเห็นว่าผู้นั้นไม่ดำเนินการตามความต้องการของประชาชนหรือปฏิบัติคนไม่สมควร แต่จะต้องเป็นตำแหน่งที่มาจาก การเลือกตั้ง

4. การร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจ (plebiscite) เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจในปัญหาที่สำคัญ เมื่อรัฐบาลไม่สามารถตัดสินใจปัญหานั้น ๆ ได้

5. การเลือกตั้งตัวแทน (election) หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกและกำหนดตัวบริหารงานสาธารณะ ประชาชนจะเลือกตั้งตัวแทนเพื่อไปทำหน้าที่บริหาร

นอกจากการมีส่วนร่วมทางการเมืองในแบบต่าง ๆ นี้แล้ว ปัจจุบันประชาชนยังสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยผ่านสถาบันต่าง ๆ เช่น กลุ่มผลประโยชน์ หรือ พรรคการเมือง เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการ เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

การ เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากระบอบประชาธิปไตย เป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน รัฐบาลมาจากการเลือกตั้ง โดยประชาชนเลือกผู้แทนเข้าบริหารประเทศแทนตน การปกครองในรูปแบบประชาธิปไตย ในทางรูปแบบนั้นมีหลายประเภท เช่น ประเทศไทยมีคำว่าประชาธิปไตยครึ่งใบ เหล่านี้ เป็นต้น อย่างไรก็ตามปัจจัยหลายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการ เข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมือง และมีผลต่อประสิทธิภาพการ เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ปัจจัยเหล่านั้น เช่น

1. สภาพของบุคคล (resources) หมายถึง องค์ประกอบพื้นฐานทั้งหลายของบุคคล มักจะโต้แย้งกันถึงของบุคคลนั้น ๆ เช่น เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และอายุ เป็นต้น ซึ่งจากผลการศึกษาวิจัยต่าง ๆ ที่ตามมา เช่น จากการสำรวจ current population survey เมื่อปี ค.ศ. 1964 ซึ่งกระทำสำรวจภายหลังการเลือกตั้งในสหรัฐอเมริกา พบว่า มีความแตกต่างกันใน การ เข้ามามีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง ระหว่างผู้ที่มียาอายุ เพศ เชื้อชาติ ดินที่อยู่ การอาศัยอยู่ในเมืองและชนบท ระดับการศึกษา ระดับรายได้ อาชีพ และสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ต่างกัน ในตัวแปรต่าง ๆ เหล่านี้ ตัวแปรที่ก่อให้เกิดความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัด คือ ระดับรายได้ ระดับการศึกษา อายุ และดินที่อยู่อาศัย นอกจากนั้นยังมีนักวิชาการ ชื่อ Lester W. Milbrath ได้ทำการศึกษาวิจัยและได้สรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวกับ เรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้ว่า คนที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมสูง มักจะเป็นผู้สนใจและอยาก เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง มากกว่าคนที่มียาอาชีพต่ำ คนที่มีความรู้เกี่ยวกับการเมืองมาก มีความเข้าใจในทางการเมืองสูง ย่อมจะมีส่วนร่วมทางการเมืองมาก และเพศชายก็มีแนวโน้มที่จะเข้าไปมี

1

Leonard Broom, Philip Selznick, Sociology, A Text with Adapted Readings (New York : Harper 6 Row, Publishers, 1968), p. 526.

ส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าเทศหญิง¹ สำหรับกรณีศึกษาในประเทศไทย การวิจัยบางชิ้นได้ข้อค้นพบดังนี้

ก. เพศ จากการศึกษารายชื่อของ วงษ์ เลิศไพศาล² ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นของนิสิตปีสุดท้าย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่มีต่อฐานะและบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อปี 2514 พบว่า นิสิตชายทราบถึงหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากกว่านิสิตหญิง คิดเป็นสัดส่วน 1.1 ต่อ 1 นอกจากนี้ ชัยวัฒน์ รัฐจร³ ยังได้ศึกษาพบว่า เพศชายมีความเข้าใจทางการเมืองในระดับชาติมากกว่าเทศหญิง คิดเป็นสัดส่วน 1.4 ต่อ 1 และ ชลอ ไบเจริญ⁴ ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นทางการเมืองของผู้นำเยาวชน พบว่าผู้นำเยาวชนชายมีความรู้ในหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมากกว่าผู้นำเยาวชนหญิง คิดเป็นสัดส่วน 1.2 ต่อ 1

จากการศึกษาต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า เพศชายมีแนวโน้มในการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าเทศหญิง สาเหตุน่าจะเป็นเพราะชนบทนิยมประเพณีส่วนใหญ่ เห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องของผู้ชาย จึงทำให้ผู้ชายมีความรู้ลึกซึ้งพัน

---

¹Lester W. Milbrath, Political Participation : How and Why Do People Get Involved in Politics (Chicago : Rand McNally, 1968), pp. 121-125.

²วงษ์ เลิศไพศาล, "วัฒนธรรมทางการเมือง : ศึกษาเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับความคิดเห็นของนิสิตปีสุดท้าย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่มีต่อฐานะ และบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทน," หน้า 52-54.

³ชัยวัฒน์ รัฐจร, "ความเข้าใจทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีประชาชนอำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี ประเทศไทย," หน้า 150-151.

⁴ชลอ ไบเจริญ, "ความคิดเห็นทางการเมืองของผู้นำเยาวชนชนบท," หน้า 123-125.

กับการเมืองมากกว่าผู้หนึ่ง ทำให้ผู้หนึ่งเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองน้อยกว่า เพศจึงถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

ข. ระดับการศึกษา มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง กล่าวคือคนที่ไม่ได้รับการศึกษาเลยหรือได้รับการศึกษาน้อย จะมีทัศนคติทางการเมืองที่ต่างไป จากคนที่ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงกว่า เพราะโดยปกติคนที่มึระดับการศึกษาสูงจะมีหน้าที่การงานสูง และมีโอกาสได้รับข่าวสารทางการเมืองได้มากกว่าคนที่มึระดับการศึกษาต่ำ

จากการศึกษาของ วิภากรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา พบว่าระดับการศึกษาของประชาชนมีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองทัศนคติต่อการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตย และทัศนคติต่อการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงจะมีสิ่งเหล่านี้ดีกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำ¹

ค. รายได้ คือเป็นตัวแปรที่มีสหสัมพันธ์กับการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้ที่มีรายได้สูงจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองสูง เพราะมีกำลังทรัพย์และเวลาที่เกี่ยวเนื่องกับการเมืองโดยตรงและทางอ้อม กล่าวคือ ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีมักจะเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาสูง และเมื่อมีการศึกษาสูงก็จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น เช่น ในรูปของการให้เงินช่วยเหลือสนับสนุนพรรคการเมือง ซึ่งสามารถศึกษาได้จากผลการวิจัยการเลือกตั้งผู้ว่าราชการและรองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 2518 โดยสุ่มตัวอย่างจากประชาชนจำนวน 2,400 คน พบว่าผู้ที่มีรายได้สูงไปใช้สิทธิเลือกตั้งสูงที่สุด ร้อยละ 53 ผู้ที่มีรายได้ปานกลางไปใช้สิทธิ ร้อยละ 38.71 และผู้ที่มีรายได้ต่ำไปใช้สิทธิ ร้อยละ 31.81²

¹วิภากรณ์ ปราโมช ณ อยุธยา, "ทัศนคติทางการเมือง ความรู้ความเข้าใจ และความสนใจในการเลือกตั้งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตกรุงเทพมหานคร วันที่ 4 เมษายน 2511, หน้า 105-106, 120-121, 127.

²ทิพาพร ทิมพิสุทธิ์ และอนุสรณ์ ลิ้มมณี, พฤติกรรมทางการเมือง (กรุงเทพมหานคร : ป.สัมพันธ์พาณิชย์, 2524), หน้า 176-177.

ง. อาชีพ กลุ่มอาชีพเดียวกันมักจะมีลักษณะของความเป็นกติกาค่านิยมและทัศนคติที่ใกล้เคียงกัน เนื่องจากมีการพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข่าวสารซึ่งกันและกัน จะเห็นได้จากผู้ที่ประกอบอาชีพทางค่านิยมกร กลุ่มนี้จะมีการศึกษาและรายได้ต่ำ มีกรอบแนวคิด และความเข้าใจทางการเมืองในลักษณะที่แคบ เนื่องจากไม่มีเวลาที่จะมาสนใจทางการเมือง นึกกับผู้ที่ประกอบอาชีพชั้นสูง ซึ่งมีโอกาสสนใจทางการเมืองได้มากกว่า ดังนั้น ลักษณะของอาชีพจึงมีส่วนสัมพันธ์กับระดับการศึกษาและรายได้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

จ. อายุ จากการวิจัยของ รัชอนันต์ สมุทวนิช ได้สรุปไว้ว่า ผู้ที่อยู่ในวัยกลางคน คืออายุ 40-50 ปี จะมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงที่สุด¹ ดังนั้นพอที่จะกล่าวได้ว่า กลุ่มอายุวัยกลางคนและอัตราการมีส่วนร่วมจะค่อย ๆ ลดน้อยลงเป็นลำดับในวัยสูงอายุ

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบพื้นฐานของบุคคล คือ เพศ ระดับการศึกษา รายได้ อาชีพ และอายุ นับว่ามีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนดการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามแต่ละสังคม ซึ่งจะต้องนำปัจจัยอื่นมาใช้ในการพิจารณาด้วย

2. สิ่งแวดล้อมทางการเมือง (political environment) สามารถพิจารณาได้จาก

ก. สถาบันการเมืองที่มีความชอบธรรม ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการปกครอง คือจะต้องมีระเบียบปฏิบัติ การกระทำ การตัดสินใจนโยบาย เจ้าหน้าที่และผู้นำของรัฐบาลให้ได้รับความเชื่อถือ และได้รับการยอมรับจากประชาชน

¹รัชอนันต์ สมุทวนิช, "การเมืองเปรียบเทียบ : วิวัฒนาการและแนวการศึกษา," รัฐศาสตร์ : สถานภาพและวิวัฒนาการ, สมบัติ จันทรวงศ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2521), หน้า 105.

ซึ่งสถาบันทางการเมืองนี้ต้องมีการพัฒนาอยู่เสมอ¹ นับว่าเป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง

ข. การพัฒนาทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย ความมั่งคั่ง การพัฒนาอุตสาหกรรม การเปลี่ยนสภาพจากชนบทมาเป็นเมือง และระดับการศึกษาของประชาชน

ค. สภาพการเลือกตั้ง ได้แก่ การกำหนดกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางการเมือง เช่น กำหนดคุณสมบัติของผู้เลือกตั้ง เช่น สัญชาติของบิดา อายุ การศึกษา ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นการจำกัดการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน นอกจากนี้ยังรวมถึงการบริหารงานเลือกตั้งที่จะดึงดูดใจให้ประชาชนมาเลือกตั้งหรือไม่ด้วย เช่น การกำหนดหน่วยเลือกตั้งว่าอำนวยความสะดวกอย่างไรต่อประชาชน การประชาสัมพันธ์ชี้ให้ประชาชนเห็นคุณค่าของการเลือกตั้ง การอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง เป็นต้น

ง. อิทธิพลของวัฒนธรรม ประชาชนในชาติจะได้รับการถ่ายทอดแบบแผนทางวัฒนธรรมมาเป็นเวลายาวนานเกี่ยวกับการปฏิบัติ คุณค่าความเชื่อ ทัศนคติหลอมบุคคลในชาติให้มีพฤติกรรมที่แสดงออกทางการเมือง เช่น การปรับตัวของวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ดีเพียงใด และวัฒนธรรมของชาติมีความสอดคล้องกับระบบการเมืองหรือไม่

จ. อิทธิพลของกลุ่ม มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกของคนในสังคม เนื่องจากจะต้องมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดภายในกลุ่ม ซึ่งได้มีการถ่ายทอดค่านิยม ความเชื่อ และทัศนคติที่คล้ายกันให้แก่สมาชิกภายในกลุ่ม

ฉ. อิทธิพลของสื่อมวลชน มีบทบาทในการถ่ายทอดข่าวสาร ความเคลื่อนไหว และค่านิยมต่าง ๆ ทางการเมือง ช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงนำไปสู่การปรับวิถีชีวิต

¹ Robert A. Dahl, Modern Political Analysis (Englewood Cliff, N.J. : Prentice - Hall, 1963), p. 19.

และค่านิยม เพื่อการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย¹ ถือเป็นตัวจักรที่สำคัญในการให้ความรู้ ความคิด ประสพการณ์ ค่านิยม ข้อเท็จจริง ทศนคติ แบบแผนในการดำเนินชีวิตให้แก่ ประชาชน

ดังนั้นสิ่งแวดลอมทางการเมือง จึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของประชาชนในการ เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง และเป็นตัวกำหนดแบบแผนและพฤติกรรมทางการเมือง ของประชาชนในสังคม

ปัจจัยดังกล่าวเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของนักวิชาการบางท่าน จะได้ข้อควรพิจารณาดังนี้

นอร์แมน เอช. นี. จี. เพาเวลล์ และเคนเนธ พรูวิทท์ (Norman H. Nie, G. Powell and Kenneth Prewitt) กล่าวว่า "การเข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองของแต่ละชาติจะเปลี่ยนแปลงในอัตราที่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ²

อเล็กซ์ อินเคเลส (Alex Inkeles) กล่าวว่า "การศึกษาที่มีความสัมพันธ์ อย่างมากกับบทบาทของประชาชน ถ้าประชาชนได้รับการศึกษาสูงจะมีบทบาทในการเข้า มีส่วนร่วมในทางการเมืองสูงขึ้นด้วย"³

¹ ภูมิ สมิวัชร, ประชาธิปไตยกับสังคมไทย (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2516), หน้า 91.

² Norman H. Nie, G. Powell and Kenneth Prewitt, "Social Structure and Political participation : development relationship," American Political Science Review 1969 : 361-378.

³ Alex Inkeles, "Participation citizenship in six developing countires," American Political Sciences Review 1969 : 1120-1141.

เวอร์บา, นี และคิม ได้เห็นพ้องกันว่า "การศึกษาจะมีความสัมพันธ์อย่างมากกับบทบาทของการรณรงค์ทางการเมือง แต่จะมีความสัมพันธ์น้อยมากกับการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง¹

ไมรอน ไวเนอร์ ได้ชี้ให้เห็นว่า "ความสนใจทางการเมืองจะเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมทางการเมือง ตลอดจนกิจการและผลงานของรัฐบาล²

ซูโปโม แห่งอินโดนีเซีย กล่าวว่า "การปรับปรุงทางเศรษฐกิจทั้งหลายจะก่อค่าเป็นความคุ้นเคยกับวิวัฒนาการค่า การเมืองและสังคมด้วย ถ้าจะให้บรรลุถึงพัฒนาการที่สมดุล ชั้นกลางจะเป็นผู้ถือคบเพลิงแห่งชาติและอุดมการณ์ นอกเหนือจากนั้น ยังจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำอุดมการณ์เหล่านี้ให้ลุล่วงจนสัมฤทธิ์ผล³

จากปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่กล่าวข้างต้นแล้วนี้ สามารถสรุปได้ว่า ประชาชนจะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัย คือ⁴

¹Sidney Verba, Norman H. Nie, Joe-On Kim, "The Modes of Democratic Participation : A Cross National Comparison," Comparative Politics Series, Vol. 2 Beverly Hills, Calif : Sage.

²Myron Weiner, "Political Participation : Crisis of the Political Process," Crisis and Sequences in Political Development, pp. 161-163.

³ดร.ซูโปโม กล่าวไว้ในการอภิปรายในหัวข้อเรื่อง "วิวัฒนาการของชนชั้นกลางในประเทศร้อน" เมื่อปี พ.ศ.2498 ที่กรุงลอนดอน ในการประชุมของ Institute International des Civilisations Differentes (INCIDI) จากอาจารย์ เสน่ห์ จามริก แปลและเขียนบทผนวก แนวทางพัฒนาเศรษฐกิจและปัญหาของไทย (โรงพิมพ์ของสมาคมสังคมศาสตร์, 2507), หน้า 142.

⁴James David Barber, Citizen Politics, p. 27.

1. แรงจูงใจ เป็นสิ่งที่ชักจูงให้บุคคลสนใจที่จะเข้าร่วมทางการเมือง เช่น ความต้องการปรับปรุงงานท้องถิ่น ความต้องการชื่อเสียง ความสำนึกของกลุ่ม เป็นต้น
2. โอกาส คือ มีเวลาเหมาะสม มีความพร้อมที่จะเข้าร่วมในกิจกรรม
3. ทรัพยากร คือ มีปัจจัยสนับสนุนให้สามารถเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้ เช่น มีความเฉลียวฉลาด มีการศึกษา มีทักษะและทุนทรัพย์

นอกจากนั้นค่านิยมของคนในสังคม ก็ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่างกันด้วย ซึ่งอาจมีผลมาจากบทบาทของสื่อมวลชนที่จะกระตุ้นประชาชนให้เกิดความรู้สึกร่วม¹

จึงสรุปได้ว่า การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองนั้นเป็นหลักการที่ขาดเสียมิได้ของระบอบประชาธิปไตยโดยประชาชนเพื่อประชาชน ซึ่งผู้ปกครองต้องได้รับการยอมรับจากประชาชน²

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญที่เห็นได้ชัดอย่างง่ายที่สุดคือ ประชาธิปไตยจะอยู่ไม่ได้ ถ้าประชาชนไม่ไปออกเสียงเลือกตั้ง ดังนั้น ในสังคมประชาธิปไตยส่วนใหญ่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างสม่ำเสมอ³

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองจำเป็นที่ยอมรับกันว่าถูกต้องไม่ขัดต่อกฎหมายที่เห็นได้ชัด คือ การเข้ามีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง⁴ อาจคาดคะเนการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้โดยการศึกษา การเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการส่วนท้องถิ่น หรือในองค์การที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น บุคคลที่มีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในกิจการส่วนท้องถิ่นหรือในองค์การ

¹Ibid., pp. 40-42.

²Ibid., p. 27.

³สุจิต บุญบงการ, "นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย," วรรณไวทยาการ : รัฐศาสตร์, หน้า 11-12.

⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 14.

ต่าง ๆ มักจะเข้ามีส่วนร่วม หรือมีบทบาทในทางการเมืองระดับชาติมากกว่าบุคคลที่ไม่เข้ามีส่วนร่วมหรือเข้ามีส่วนร่วมน้อยในกิจการส่วนท้องถิ่น

ผลการวิจัยบางท่านพบว่าแนวโน้มอย่างหนึ่งของผู้ที่มีการศึกษาสูง จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับสูง ทั้งนี้เพราะว่าประชาชนที่ได้รับการศึกษาสูงจะรู้ถึงคุณค่าของการติดต่อกับรัฐบาลและเข้ามาใช้สิทธิในการเลือกตั้งมากกว่าคนที่ได้รับการศึกษาน้อย เพราะประชาชนที่มีการศึกษาดีจะได้รับความรู้ความเข้าใจทางการเมืองมากและตระหนักถึงอิทธิพลของตนได้อย่างดี ประชาชนที่มีการศึกษาดีจึงย่อมต้องการเข้าเป็นสมาชิกขององค์กรทางการเมืองเพื่อที่จะได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและรักษาผลประโยชน์ของตนได้อย่างเต็มที่¹

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองแบบที่เชื่อต่อการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่จะกล่าวต่อไปนี้ เป็นการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่จะส่งผลในทางสร้างสรรค์และเชื่ออำนาจการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองจะต้องปรากฏอยู่ในทุกระดับของสังคม คือ ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เพราะเรื่องของการเมืองนั้นไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในวงการรัฐบาลระดับชาติเท่านั้น แต่ยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจที่มีผลกระทบต่อประชาชนในสังคมโดยทั่วไป²

ดังนั้นการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปของกลุ่มทางการเมือง ซึ่งอาจจะเป็นกลุ่มเป็นทางการเมือง (formal group) เช่น พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ตลอดจนสมาคมทางการเมืองหรือกลุ่มทางการเมืองซึ่งอาจจะเป็นกลุ่มไม่เป็น

¹ เมฆา สุขุมรวิติก, ประชาธิปไตยและหน้าที่ของผู้แทนราษฎร (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทยการพิมพ์, 2517) หน้า 178.

² Henry B. Mayo, An Introduction to Democratic Theory (New York : Oxford University Press, 1960), pp. 3-11.

ทางการ (informal group) เช่น กลุ่มผู้เรียกร้องต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นในเรื่องสาธารณะบางอย่าง อาทิ กลุ่มบุคคลที่เข้าชื่อกันเพื่อให้ทางรัฐบาลหรือท้องถิ่นชุดลอกคลองในเขตท้องถิ่นตนเพื่อการชลประทานช่วยเหลือในการทำเกษตรกรรม เป็นต้น จึงถือได้ว่าเป็นการเข้ามีส่วนร่วมทางการ เมืองเช่นกัน

การเข้ามีส่วนร่วมทางการ เมืองในรูปของกลุ่มทางการ เมืองที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ถือได้ว่าเป็นความสำคัญมากต่อการพัฒนาการเมืองในระบบประชาธิปไตยและเชื่อว่าจะช่วยการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนช่วยรักษาไว้ซึ่งการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคงและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มพรรคการเมือง (political parties) และกลุ่มผลประโยชน์ที่มีวัตถุประสงค์แน่นอนเฉพาะอย่าง (special interest groups) เพราะกลุ่มการเมืองเหล่านี้จะเป็นเสมือนหนึ่งกลไกในการควบคุมการบริหารงานของรัฐบาลในระดับต่าง ๆ ให้ปฏิบัติหน้าที่ถูกต้องตามหลักเกณฑ์และมีระเบียบแบบแผน มีประสิทธิภาพตลอดจนเป็นไปตามความต้องการของประชาชน

อย่างไรก็ตามกลุ่มทางการเมืองที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนี้จะทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพหรือเชื่อว่าจะช่วยการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยได้มากน้อยเพียงไรนั้นย่อมขึ้นอยู่กับบุคคลที่เข้ามาร่วมตัวกันเป็นสมาชิกของกลุ่มว่าจะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถในทางการเมือง

การที่จะทราบว่าบุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีความสามารถในทางการเมืองได้แค่ไหน เราจะต้องพิจารณาถึง "อิทธิพลทางการเมือง" ของบุคคลนั้นหรือกลุ่มนั้นว่ามีอยู่อย่างไร อันม่อนค์และเวอร์บา ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า อิทธิพลทางการเมือง หมายถึง "ความสามารถของบุคคลหรือกลุ่มในการที่จะทำให้เจ้าหน้าที่ ไม่ว่าทั้งในระดับชาติหรือท้องถิ่น รวมถึงคณะรัฐมนตรีและสมาชิกรัฐสภาปฏิบัติหน้าที่หรือตัดสินใจกระทำการในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ ทรหนักว่า หากไม่กระทำการ เช่นนี้แล้วตนเองก็จะประสบความเสียหายต่อตำแหน่งหน้าที่การงานหรือไม่ได้รับความนิยมน"¹

¹ Gabriel Almond and Sidney Verba, The Civic Culture, pp. 136-137.

ดังนั้น ความสามารถในทางการเมืองของบุคคลหรือกลุ่มจึงอาจเป็นความสามารถในการใช้อิทธิพลทางการเมือง ทำให้เกิดขึ้นได้จริง ๆ ในขณะนั้นหรือภายหลังจากใช้อิทธิพลไปแล้ว แต่ถ้ายังไม่อาจบังเกิดขึ้นได้หรือยังเป็นเพียงแต่ความเชื่อของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ว่าตนจะสามารถใช้อิทธิพลทางการเมืองของตนที่มีอยู่ให้เกิดผลที่มุ่งหวังขึ้นได้ ความสามารถในทางการเมืองที่เป็น "ความเชื่อในความสามารถ" นี้ จึงเรียกว่าเป็น "ความสามารถที่คิดว่ามีอยู่"¹ ส่วนบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความสามารถในทางการเมืองนี้เรียกได้ว่าเป็นประชาชนผู้มีประสิทธิภาพทางการเมือง ซึ่งเป็นผู้ที่ตระหนักและสำนึกในความสามารถ และประสิทธิภาพทางการเมืองของตนในฐานะที่เป็นพลเมืองคนหนึ่ง

เมื่อบุคคลมีความเชื่อเช่นนี้ จึงพยายามแสดงออกซึ่งความเชื่อของตนโดยพยายามใช้อิทธิพลทางการเมือง เพื่อจุดประสงค์ที่มุ่งหวัง ในขณะเดียวกัน บุคคลผู้มีประสิทธิภาพทางการเมืองก็จะมีความมั่นใจในตัวเอง ในการกระทำต่าง ๆ และในทางกลับกันผู้ปกครองหรือคณะผู้ปกครองก็จะมีความตื่นตัวในการปกครอง เพื่อวัตถุประสงค์ของประชาชนโดยส่วนรวมและมีความระมัดระวังในการใช้อำนาจของตนที่มีอยู่ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายอย่างมีระเบียบแบบแผนและมีความรับผิดชอบต่อประชาชนด้วย

สำหรับในด้านของประชาชนนั้นเมื่อเห็นว่า "ความคิดเห็น" ของตนได้รับการสนองตอบจากเจ้าหน้าที่และจากรัฐบาลแล้ว ประชาชนก็จะเกิดความพอใจกับระบบที่เป็นอยู่ก็ยอมที่จะเกิดผลกระทบต่อการสร้างเสถียรภาพให้กับความมั่นคง (stability) ของระบบการเมืองปกครองแต่ทั้งนี้ประชาชนจะต้องมี "โอกาส" ที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างเต็มที่²

¹Ibid., p. 137.

²Ibid., pp. 139-159.

นักธุรกิจกับแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของไทย

การศึกษาส่วนนี้เป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับนักธุรกิจระดับที่จะทำการวิจัย คือนักธุรกิจระดับบริหารขององค์การธุรกิจขนาดใหญ่ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางเกี่ยวกับนักธุรกิจว่ามีทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างไร และผลการวิจัยที่จะมีในบทต่อไปจะได้ผลเป็นประการใด

ก่อนอื่นควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับ "ธุรกิจ" และ "นักธุรกิจ" เป็นพื้นฐานก่อน เพื่อจะได้ประสานกับทฤษฎีซึ่งกล่าวแล้วในตอนต้น และความสำคัญของนักธุรกิจผู้เขียนอธิบายไว้ในบทแรกแล้ว เมื่อนักธุรกิจตระหนักในตนเองว่าเริ่มมีความสำคัญตามวิถีทางการเมืองและการบริหารที่เปิดทางให้นักธุรกิจระดับต่าง ๆ ได้ร่วมมืออย่างเปิดเผย และเป็นวิถีทางประชาธิปไตย วิถีทางดังกล่าวจะก่อให้เกิดความเตรียมพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรม ซึ่งหมายถึงแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมออกมาทางใดทางหนึ่งต่อสภาพการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้น ลักษณะของความเตรียมพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรมในทางการเมืองก็ได้แก่ ค่านิยม (value) ความคิดเห็น (opinion) ทัศนคติ (attitude) และบุคลิกภาพ (personality) สำหรับงานวิจัยชิ้นนี้จะเน้นการศึกษาส่วนที่เป็นทัศนคติ (attitude) เป็นสำคัญ เพื่อนำไปสู่การวิจัยทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักธุรกิจโดยเฉพาะ

"ธุรกิจ" เข้าใจกันโดยทั่วไปว่าเป็นสถาบันที่สำคัญสถาบันหนึ่งของสังคม มีหน้าที่เป็นเครื่องช่วยพาสังคมไปสู่จุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายของสังคม เช่นเดียวกับสถาบันอื่น ๆ ตามที่ทราบกันคืออยู่แล้ว และเป้าหมายของสังคมโดยสรุปคือ ความเจริญก้าวหน้าในทุกด้านของสังคม ความเป็นธรรมในสังคม ความผาสุกและความสงบสุขของทุกคนในสังคม ธุรกิจมีกิจกรรมหลักคือ รวบรวมปัจจัยต่าง ๆ ในการผลิต การจำหน่ายและการบริการ เข้าด้วยกันเป็นวงจรของธุรกิจสืบเนื่องกันไป แต่อย่างไรก็ตาม

ยังต้องเกี่ยวข้องกับสถาบันอื่น ๆ ในสังคม ในการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจนั้น ธุรกิจย่อมมีเป้าหมายของตนเองแต่ยอมอยู่ในขอบเขต 3 ประการคือ¹

1. บรรลุวัตถุประสงค์หลักของกิจการ คือ การหากำไร (achieving objectives) อันจะทำให้กิจการสามารถดำเนินต่อไป
2. รักษาระบบงานภายในธุรกิจ (maintainning the internal system) โดยเฉพาะทางด้านการบริหาร เช่น ผลิตผล คัดค้านประวัติและพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบริการ
3. ปรับปรุงตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมภายนอกได้ (adapting to the external environment) โดยให้เป็นที่ยอมรับของสังคม

แนวทางของนักธุรกิจได้เปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา โดยในอดีตผู้ที่ศึกษาทางธุรกิจสนใจแต่การแสวงหากำไรเป็นหลัก ตามข้อเท็จจริงที่เป็นมาแต่ก่อนนั้น เป้าหมายของการประกอบธุรกิจก็คือความอยู่รอด ความเจริญเติบโตของกิจการ และที่สำคัญคือการแสวงหากำไรสูงสุด (maximize profit) ภายในระบบเศรษฐกิจเสรีนิยม การศึกษาทางธุรกิจจึงมุ่งสนใจไปยังวิธีการต่าง ๆ ในอันที่จะก่อให้เกิดผลกำไรต่อวงการธุรกิจให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่น ศึกษาถึงวิธีการต่าง ๆ ในอันที่จะลดต้นทุนการผลิต ศึกษาถึงวิธีจัดจำหน่าย ตลอดจนการโฆษณาจูงใจเพื่อให้ได้มาซึ่งยอดขายสูงสุด ศึกษาถึงวิธีการคำนวณระบบบัญชีที่ถูกต้องและมีประสิทธิภาพต่อการดำเนินงานธุรกิจมากที่สุด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹Chris Arhyris, Intergating the Individual and the Organization, (New York : John Wiley & Sons, Inc, 1964), p. 120. อ้างใน จินตนา บุญบงการ, ธุรกิจและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2517) หน้า 5.

อีกทั้งศึกษารายละเอียดทางด้านการลงทุนและการเงินที่จะนำผลประโยชน์มาสู่ธุรกิจมากที่สุด เป็นต้น

อย่างไรก็ดีถ้าจะพิจารณาให้ถ่องแท้แล้ว การศึกษาทางด้านต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นเป็นการศึกษาเพียงด้านเดียวของธุรกิจเท่านั้น นักธุรกิจที่มีความชำนาญเฉพาะด้านธุรกิจเพียงด้านเดียว แท้ที่จริงสนใจในสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแวดลอมตนเอง และกิจการธุรกิจอยู่ โอกาสที่จะประสบความสำเร็จรุ่งโรจน์ แม้อาจจะมีอยู่บ้างแต่ก็น้อยและคงเป็นระยะสั้นเท่านั้น ผู้ที่จะเป็นนักธุรกิจที่ดีและประสบความสำเร็จได้นั้น นอกจากจำเป็นต้องศึกษาวิชาการต่าง ๆ ทางด้านธุรกิจแล้ว ยังควรอย่างยิ่งที่จะศึกษาลึกลง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวงการธุรกิจหรือสิ่งแวดล้อมของธุรกิจนั่นเอง เพื่อผลกำไรที่เหมาะสมและการอยู่รอดในระยะยาว

สถานการณ์แวดลอมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมปรับปรุงตนเองของนักธุรกิจ

ในขณะที่ธุรกิจมีขนาดใหญ่ขึ้นมักจะมีการแยกกันระหว่างเจ้าของธุรกิจกับฝ่ายจัดการ กล่าวคือธุรกิจขนาดใหญ่จำเป็นต้องอาศัยนักการจัดการอาชีพ (professional) ที่จะเข้ามาบริหารโดยได้รับเงินเดือนตอบแทน ซึ่งระยะเวลาก่อน พ.ศ. 2483 การที่บุคคลใดจะได้เป็นผู้จัดการหรือผู้บริหารในวงการธุรกิจนั้นมีอยู่หนทางเดียว คือต้องเป็นเจ้าของกิจการเอง แต่ภายหลังจากปี พ.ศ. 2483 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน เกิดระบบการเป็นเจ้าของกิจการโดยวิธีเข้าถือหุ้นในรูปของบริษัท และมีการว่าจ้างบุคคลภายนอกซึ่งไม่ได้เป็นเจ้าของกิจการให้มาทำหน้าที่เป็นผู้จัดการ¹ ผู้จัดการหรือโดยทั่วไปคือนักธุรกิจระดับบริหารเหล่านี้ส่วนใหญ่จะมีแนวความคิดในการบริหาร และแนวความคิดทั่ว ๆ ไปแตกต่างไปจากเจ้าของในแง่ของการแสวงหากำไร ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า การบริหารธุรกิจที่จะทำให้กิจการอยู่รอดในระยะยาวนั้นต้องอาศัยการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมเป็นหลักการประการสำคัญควบคู่กับการแสวงหากำไร และการที่นักบริหารธุรกิจเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้ได้รับการฝึกฝนมาอย่างดีเป็นที่ยอมรับ และที่น่าจะ

¹ อุทัย นีรัญโท, ประมุขศิลป์ : ศิลปะของการเป็นผู้นำ (กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิตรการพิมพ์, 2524), หน้า 2.

สำคัญ คือเป็นผู้ที่มุ่งมั่นต่อความสำเร็จในวิชาชีพของตน คนจึงมีความผูกพันกับกิจการของธุรกิจอย่างจริงจัง และยอมหวังที่จะได้เห็นความสำเร็จของธุรกิจที่ตนเองบริหาร การบริหารภายใต้ต้นกบริหารธุรกิจอาชีพจึงต้องพยายามรักษาความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มอื่นในสังคมไว้ภายใต้เงื่อนไขที่เจ้าของได้รับผลตอบแทนเป็นที่น่าพอใจได้ เพราะเขาเหล่านั้นสังเกตเห็นว่าสังคมมีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของกิจการมาก ดังนั้นฝ่ายจัดการจึงต้องให้ความสนใจต่อปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมทั่ว ๆ ไปอันเป็นสิ่งแวดล้อมภายนอกธุรกิจ เช่น การเมืองการปกครองและรัฐบาล สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐศาสตร์ สิ่งแวดล้อมทางค่านิยมวิชาการใหม่ ๆ สิ่งแวดล้อมทางค่านิยมเหล่านี้เป็นต้น

ในงานวิจัยชิ้นนี้นำมาศึกษา เฉพาะสิ่งแวดล้อมทางการเมืองการปกครองและรัฐบาล โดยการศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักธุรกิจระดับบริหารดังที่กล่าวแล้ว และนำไปสู่การพิสูจน์สมมติฐานในบทต่อไป ซึ่งเหตุจูงใจที่ทำให้นักธุรกิจสมัยปัจจุบันต้องปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทางการเมืองคือ¹

1. ใ้แนวความคิดใหม่ ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานทางธุรกิจแม้ว่าการคาดคะเนเกี่ยวกับสังคมในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมจะมีได้ เป็นที่พึงต้องกันหมด แต่ก็เห็นได้ว่าสาธารณชนหวังที่จะช่วยในการแก้ปัญหาสังคมต่าง ๆ โดยแนวความคิดที่ว่า "หน่วยธุรกิจของดำเนินงานอยู่ภายใต้คัมภีร์หาชนโดยธุรกิจอาจถูกปรับปรุงหรืออาจถูกเรียกกลับคืนไปโดยตัวแทนของประชาชน โดยรัฐบาล เมื่อใดก็ตามที่พวกเขาต้องการ"

2. เป็นความสำเร็จของธุรกิจในการที่จะกำหนดความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อประโยชน์ของตนเองในความสัมพันธ์กับปัญหาเหล่านั้น เช่น การหางานที่พอเพียง ทั้งคุณภาพและปริมาณให้แก่คนงาน การเพิ่มประสิทธิภาพในชีวิตความเป็นอยู่ ฯลฯ นักธุรกิจมิได้ถูกกระตุ้นให้กระทำโดยผลประโยชน์ของธุรกิจ แต่เป็นเครื่องส่งเสริมสนับสนุนมาจากความตระหนักที่ว่าสวัสดิการต่าง ๆ ในอนาคตของบริษัทอาจจะได้รับผลกระทบกระเทือนจากความเสื่อมของสภาพการณ์ต่าง ๆ ทางสังคม

¹จินตนา บุญบังการ, ธุรกิจและสังคม, หน้า 19-21.

3. เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยสัญชาตญาณว่าธุรกิจจะต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อความอยู่รอด ถ้าธุรกิจไม่ช่วยในการแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างมากกับสังคม สังคมก็จะหันไปพึ่งรัฐบาล ธุรกิจทราบว่า การขยายตัวของรัฐบาลเข้ามาในงานหลาย ๆ ด้านที่เกี่ยวข้องกับการก่อให้เกิดปัญหาสังคม ย่อมจะหมายถึงอำนาจที่ลดน้อยลงของธุรกิจ ธุรกิจนั้นมีอำนาจมากแต่ถ้าไม่รับผิดชอบต่อสังคมเลย อำนาจนั้นก็อาจถูกเรียกคืนธุรกิจ จึงเห็นว่า หนทางที่ลึกลับคือค่าเงินงานตามแนวความคิดเก่า ๆ แต่ต้องเป็นการแสดงว่าธุรกิจพิทักษ์ผลประโยชน์ของมหาชนด้วย

4. ได้มีกลุ่มของการจัดการ ซึ่งเป็นกลุ่มของบุคคลที่ดำเนินธุรกิจแทนผู้ถือหุ้น ซึ่งเป็นเจ้าของบริษัท ฝ่ายจัดการได้มีความเจริญเติบโตในระยะยาว และสวัสดิการของบริษัทได้ถูกเรียกร้อง สิ่งนี้จึงทำให้นโยบายต่าง ๆ ตลอดจนพฤติกรรมต้องเกี่ยวข้องกับ การรับผิดชอบต่อสังคม เช่น หลังสงครามโลกครั้งที่สอง บริษัทผู้ผลิตรถยนต์ในสหรัฐอเมริกาสามารถผลิตรถยนต์ได้เพียงเล็กน้อยไม่พอแก่ความต้องการของตลาดที่มีอยู่อย่างมหาศาล แต่ก็มิได้ขึ้นราคาตามแนวความคิดของผู้แสวงหากำไรสูงสุดดังสมัยก่อนนั้นกระทำได้แต่ได้แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมในการกำหนดราคา ในอัตราพอสมควรซึ่งเป็นเครื่องมือทำให้เกิดผลประโยชน์แก่ธุรกิจในระยะยาว

5. คนหนุ่มที่มีความคิดแตกต่างออกไปในการดำเนินงานและการใช้อำนาจของบริษัท ได้เข้าไปอยู่ในกลุ่มของผู้บริหารชั้นสูง พวกเขายอมรับข้อสมมติฐานเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมกว่าแต่ก่อน

6. ความรู้ทางด้านการจัดการธุรกิจ มีส่วนช่วยเหลือสนับสนุนในการแก้ไขปัญหาสังคมและฝ่ายจัดการมิใช่เพียงปรารถนาเท่านั้น แต่ยังมี ความกระตือรือร้นที่จะให้ความรู้ที่ เกิดประโยชน์ ซึ่งตัวเขาเองก็อยู่รวมในสังคมเช่นกัน

การศึกษาเกี่ยวกับนักธุรกิจและการเมืองของไทยได้มีผู้ศึกษาไว้บ้างแล้ว แต่เป็นการศึกษาคนละด้านกับงานวิจัยชิ้นนี้ เช่น จากการศึกษาของเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม ส่วนใหญ่ผลงานของเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม ศึกษาเป็นเชิงรวมของนักธุรกิจระดับเจ้าของกิจการ เป็นหลักและเป็นการวิเคราะห์ทั้งระบบ เน้นรูปแบบของพฤติกรรมนายทุนเอวาร์ตเอาเปรียบ และการรวมกับราชการมาเป็นกลุ่มที่มีบทบาทและอิทธิพลในสังคมมาก นำไปสู่ปัญหาการพัฒนาประเทศและการพัฒนาการทางการเมือง

ในลำดับต่อมา

การศึกษาของตระกูล มีชัย ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจเอกชนกับข้าราชการกับการเมืองไทย เป็นการกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของระบบธุรกิจกับระบบราชการ และบทบาทของกลุ่มทั้งสอง กลุ่มทั้งสองมีทั้งความสัมพันธ์กันเพราะมีผลประโยชน์ที่พาดพิงกันและกันขณะเดียวกันก็มีการสร้างระบบที่จะกัดกันบทบาทของซึ่งกันและกัน ซึ่งตระกูลมีชัยมองว่าเป็นปัญหาทางการเมืองและการพัฒนาการเมืองรวมถึงอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ อย่างไรก็ตามก็ตั้งคำถามการศึกษาของตระกูลมีชัยเป็นการเปิดทางของการวิจัยเรื่องนี้แต่เป็นการศึกษากลุ่มตัวอย่างคนละกลุ่มกันแต่ก็อยู่ในระบบธุรกิจเช่นเดียวกัน หักศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองอาจจะผิดแยกไปคนละแนวทาง โดยเฉพาะในแง่ของกลุ่มผลประโยชน์ และการพัฒนาทางการเมืองของไทยว่าจะเป็นการพัฒนาประชาธิปไตยหรือไม่ งานวิจัยชิ้นนี้ของผู้เขียนไม่ศึกษาไปในค่านั้น โดยมุ่งขอบเขตของทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักธุรกิจจากหลายประเภทของแขนงธุรกิจเป็นสำคัญ

งานวิจัยของ สุณี โรจน์สีวิน เป็นการศึกษาผู้นำธุรกิจเน้นการเข้าใจบทบาททางการเมืองของตนเอง โดยการวิจัยบุคคลซึ่งประกอบขึ้นเป็น กรอ. คือ สมาคมธนาคารไทย สมาคมอุตสาหกรรมไทย และสภาหอการค้าไทย ผลการวิจัยได้ข้อสรุปว่าผู้นำธุรกิจกลุ่มนี้มองและเข้าใจการเมืองในแง่ของอำนาจทางการเมืองและการปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มรวมกัน ได้แนวโน้มว่านักธุรกิจชั้นนำเหล่านั้นจะก้าวเข้ามามีบทบาททางการเมืองแบบเปิดเผยมากขึ้น

ผลงานวิจัยของวิสุทธิ์ ชรรวมวิริยวงศ์ ศึกษาพบว่านักธุรกิจที่มีบทบาททางการเมือง โดยการไปสังกัดสภาผู้แทนราษฎรนั้น นักธุรกิจระดับนายทุนท้องถิ่นได้เข้าร่วมมากที่สุดโดยการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ส่วนผู้นำธุรกิจกลุ่มอื่นส่วนใหญ่ไม่เป็น ส.ส. โดยตรงแต่อาศัยการสนับสนุนค้ำจุนอื่น เช่น สนับสนุนทางการเงิน การอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เหล่านี้เป็นต้น

ผลงานวิจัยของท่านคงที่กล่าวมาโดยเฉพาะการศึกษาของตระกูล มีชัยและเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม ให้สาระความรู้ในทางบทบาท ส่วนงานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาทัศนคติ ซึ่งทัศนคติและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักธุรกิจ ย่อมมีความสำคัญเพราะเป็นพฤติกรรมทางการเมืองของคนกลุ่มหนึ่งซึ่งสัมพันธ์กับปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาเศรษฐกิจนั้นมีผลกระทบต่อการเมืองการปกครองมาทุกสมัย เสถียรภาพของรัฐบาลมีองค์ประกอบส่วนหนึ่งจากความสามารถแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ และการแก้ไขปัญหาก็ได้ผลก็ต้องอาศัยทีมงานและพฤติกรรม การบริหารซึ่งได้รับมาจากกลุ่มคนทางฝ่ายธุรกิจ สิ่งเหล่านี้จะมีขึ้นมาได้ก็ต้องเกิดจากทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักธุรกิจขึ้นมา ก่อน จากการศึกษาที่กล่าวมาทำให้ได้ทราบความหมายของทัศนคติการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งประกอบด้วย ขอบเขต รูปแบบ มีปัจจัยที่มีผลกระทบต่อเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง และประโยชน์ของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง จึงพอจะสรุปเป็นทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักธุรกิจไทยได้ว่า เป็นความโน้มเอียงค่อนข้างถาวรของนักธุรกิจที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทางการเมืองการปกครอง รวมไปถึงความคิดคำนึงอื่น ๆ และเป็นลักษณะของความรู้ลึกทางจิตใจของนักธุรกิจอันเนื่องมาจากการเรียนรู้ ตลอดจนประสบการณ์ซึ่งกระตุ้นให้นักธุรกิจมีพฤติกรรมไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งในการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมทางการเมืองการปกครอง หรือเป็นจินตนาการต่าง ๆ ที่นักธุรกิจเข้าไปเกี่ยวข้องกับ ซึ่งสิ่งทั้งหมดนั้นก็คือการเมือง ระบบการเมือง รวมไปถึงการวางแผนและการแสดงออกที่เกี่ยวกับการเมือง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักธุรกิจก็เกิดจากนักธุรกิจแต่ละคนมีการกระทำที่มีอิทธิพลหรือมีผลกระทบต่อนโยบายหรือการตัดสินใจของรัฐบาล การกระทำนั้นอาจเป็นไปได้ทั้งการกระทำที่ผิดกฎหมายหรือถูกต้องตามกฎหมาย อาจใช้ความรุนแรงหรือไม่รุนแรง สำเร็จผลหรือไม่สำเร็จผลก็ตามและจะเป็นการกระทำโดยความสำนึกของตนเองหรือถูกชักจูงระดมพลังก็ได้

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักธุรกิจมีทั้งทางตรงและโดยทางอ้อม และกว้างขวางครอบคลุมถึงพฤติกรรมทั่ว ๆ ไป เช่นการรับฟังข่าวสารทางการเมือง การสนทนาทางการเมือง การชักจูงผู้อื่นให้ไปออกเสียงเลือกตั้ง การที่ตนเองไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การช่วยเหลือเสียงให้กับผู้สมัครหรือพรรคการเมืองที่ตนสังกัดอยู่

การแสดงความคิดเห็น การสมัคร เข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มผลประโยชน์ หรือพรรคการเมือง
 การจัดตั้งกลุ่มผลประโยชน์ หรือพรรคการเมือง เพื่อส่งสมาชิกเข้ารับการ เลือกตั้ง เพื่อ
 เข้าไปทำหน้าที่ปกครองและบริหารประเทศโดยตรง การให้ความช่วยเหลือทางการเงิน
 หรือค้ำอื่น ๆ แก่พรรคการเมือง เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมเช่นนี้เป็นการมีส่วนร่วมทาง
 การเมืองทั้งทางตรงและโดยทางอ้อม และเมื่อพิจารณาถึงสิ่งจูงใจให้นักธุรกิจต้องปรับ
 ตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมทางการเมืองและรัฐบาล
 จะทำให้ทัศนคติของนักธุรกิจอาจจะแตกต่างไปจากของประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะ
 เป้าหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองนั้น นอกเหนือจากการเข้ามีส่วนทางการเมือง
 ในฐานะประชาชนแล้ว ประสิทธิภาพและการเรียนรู้จากสังคมธุรกิจอาจจะมีส่วนชักนำ
 ให้ทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักธุรกิจแยกออกไปอีกหลายประการ
 เช่น การมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อต้องการแข่งขันกับธุรกิจอื่น ความประสงค์ต่อความ
 สำเร็จและเกียรติยศชื่อเสียงของตนและวงศ์ตระกูล ความต้องการใช้อิทธิพลเพื่อเป็นผล
 ต่อนโยบายและการตัดสินใจของรัฐบาล รวมไปถึงการให้ได้รับการยอมรับจากมหาชนซึ่ง
 เป็นกลุ่มลูกค้านั่นเอง และมีจุมันเป็นที่ทราบกันทั่วไปว่านักธุรกิจในทุกระดับมีความสำคัญ
 เช่นเดียวกับอาชีพอื่นหรืออาจจะสำคัญเทียบเทียมกับข้าราชการโดยสังเกตจากค่านิยม
 ของคนรุ่นใหม่ที่มีแนวโน้มว่ายินดีหันไปประกอบอาชีพทางธุรกิจมากขึ้นกว่าเดิม ซึ่ง
 ค่านิยมเช่นนี้ส่งเสริมให้นักธุรกิจมีความสำคัญมากขึ้น ซึ่งทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
 ทางการเมืองนั้น งานวิจัยชิ้นนี้จะศึกษาวิจัยด้านทัศนคติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
 ของนักธุรกิจต่างประเภทกัน โดยตั้งสมมติฐานสามประการตามที่แสดงไว้ในบทที่ 1
 การวิจัยมิได้มุ่งศึกษาค้นคว้าถึงบทบาทของกลุ่ม แต่อาจจะได้แนวโน้มให้ได้ทราบ
 พฤติกรรมประกอบค้ำอื่น ๆ ซึ่งจะปรากฏในสรุปผลการวิจัยในบทต่อไป